

LAMONT LIBRARY: EN GULD- GRUBE AF RUSSISK DANICA I BOSTON

Af Kim Frederichsen

Denne artikel beskriver samlingerne af russiske arkivalier med relevans for Danmark – Danica – der befinder sig på Lamont Library ved Harvard Universitet i Boston.

I forbindelse med min forskning i emnet Kulturens Kolde Krig ved Center for Koldkrigsforskning fik jeg i februar 2010 mulighed for at komme på en arkivrejse til Lamont Library ved Harvard Universitet for at udnytte Danica i deres omfattende samling af mikrofilmkopier fra de russiske arkiver.

Danica fra Rusland i danske arkiver

I Danmark findes der i begrænset omfang materiale fra de russiske arkiver omhandlende danske forhold for perioden efter 1945 – så kaldt Danica materiale.

I Rigsarkivets håndskriftssamling findes der en samling af fotokopierede arkivalier fra en række russiske arkiver,¹ der blev indsamlet i forbindelse med et projekt, der blev gennemført efter åbningen af de russiske arkiver i 1990'erne.

I forbindelse med arkivernes åbning opstod der problemer for udenlandske forskere, der ønskede at arbejde i de nye arkiver. Der var kapacitetsvanskeligheder, afklassificeringen gik for langsomt, og der var ingen eller meget dyre kopieringsmuligheder.

Derfor blev der af rigsarkivaren i 1993 nedsat en styregruppe, der bl.a. skulle undersøge mulighederne for et nærmere samarbejde med de russiske arkivmyndigheder og udarbejde en fortegnelse over Danica. Styregruppen nedsatte en arbejdsgruppe der foretog eller fik foranstaltet undersøgelser i en lang række russiske arkiver.²

Desværre er det langt fra alle arkivalier, der blev lokaliseret og efterfølgende beskrevet i udgivelsen *Danica i Rusland* (1994), der sidenhen blev hjemtaget i fotokopi til Rigsarkivets samlinger. Og det materiale, der blev hjemtaget indeholder fejl i forhold til den medfølgende russiske registratur.

I materialet om kulturelle forbindelser mellem Danmark og Sovjetunionen 1953-1980 fra Sovjetunionens kommunistpartis (SUKP) centralkomites arkiv indeholder bilagsmateri-

Lamont Library. Foto: Kim Frederichsen.

alet til en oversigt over planerne for sovjetisk kulturvirksomhed i 1965-66 så ledes ikke – som anført – informationer om planerne for Danmark, men for Polen.³

Det er naturligvis interessant at se, hvordan Sovjetunionen anvendte de samme metoder i et Warszawapagt land som i et NATO-land i forsøget på at projicere et positivt billede af sig selv ved hjælp af kulturaktiviteter, men Danica materiale kan det ikke siges at være.

Også i forbindelse med udarbejdelsen af Dansk Institut for Internationale Studiers rapport *Danmark under Den Kolde Krig* (2005) blev der anvendt og hjembragt et større materiale fra de russiske arkiver.⁴ Enkelte dokumenter er efterfølgende blevet fremlagt på nettet i original og dansk oversættelse.⁵ Arkivmaterialet er efterfølgende blev overgivet

til opbevaring på DCISM biblioteket i København.⁶ Men de er denne forfatter bekendt ikke blevet anvendt i dansk forskning siden.

Endelig er Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv i besiddelse af en samling af mikrofilm og print fra Komintern-arkivet,⁷ men dette arkiv dækker i sagens natur tiden før Den Kolde Krig.

Siden de årene 1990'ere er der blevet konstateret en tiltagende lukkethed i de russiske arkiver. Og danske forskere har i stigende grad måtte konstatere, at de har fået et afslag på ansøgninger i flere forskellige russiske arkiver om adgang til arkivmateriale, særligt hvis dette materiale har at gøre med sovjetiske forbindelser til udlandet.⁸

Lamont Library

Imidlertid findes der også en anden mulighed for at arbejde med Danica materiale fra de russiske arkiver i udlandet. Denne mulighed befinder sig i USA. Nærmere bestemt i Boston.

Lamont Library (opkaldt efter Thomas W. Lamont (1870-1948), der var en amerikansk bankmand uddannet fra Harvard i 1892) er en del af universitetsbibliotekerne ved Harvard Universitetet og er lokaliseret på campus i bydelen Cambridge på hjørnet af Quincy Street og Massachusetts Avenue. Biblioteket blev grundlagt i 1949.⁹

Guldgruben

Biblioteket rummer en omfattende mikrofilmsamling, der stammer fra to forskellige indsamlinger fra 1990'erne ved flere russiske arkiver.¹⁰

Det ene projekt blev udført af det private firma Primary Source Media og omfatter RGANI (Det Russiske Statsarkiv for Nyere Historie) fond 1, 2 og dele af fond 5. Samlingen består af 2200 ruller mikrofilm.

For mit vedkommende samlede interessen sig om fond 5, der indeholder arkivalier, der stammer fra SUKP. Særligt opis¹¹ 28 vakte interesse. Materialet stammer fra Afdelingen for forbindelser med udenlandske kommunistiske partier. Afdelingen eksisterede fra 1953 til 1957. Arkivet består af et særdeles omfattende materiale. Foruden et hav af rapporter om invitationen og afsendelsen af bl.a. parti-, kultur-, fagforenings-, sports- og kvindedelegerationer og ikke mindst udgifterne hertil indeholder arkivet dela (delo i pluralis) opdelt efter lande. For Danmarks vedkommende findes der et betragteligt materiale om DKP; ambassadepersonales indberetninger om samtaler med ledende DKP'ere som Aksel Larsen, Ib Nørlund og Alfred Jensen, henvendelser om alt fra udnævnelsen af nye Land & Folk korrespondenter over kritik af Radio Moskvas danske udsendelser til tiggerbreve om ferierejser og nyt materiel til trykkeriet. Endvidere skal fremhæves en række vurderinger af det internatio-

nale styrkeforhold mellem de amerikanske og sovjetiske lejre til brug for forberedelsen af den 20. partikongres, en række rapporter om følgerne af invasionen i Ungarn for de sovjetiske forgreninger i Vesten samt materiale omkring den 19. ekstraordinære kongres i DKP.

Afdelingen for forbindelser med udenlandske kommunistiske partier var det gamle Komintern-apparat, der som følge af Stalins goodwill handling overfor Sovjetunionens allierede i anden verdenskrig officielt var blevet lukket. Uofficielt fortsatte apparatet dog med flere navneskift og gengagere på de ledende poster som en afdeling under kommunistpartiets sekretariat.¹² I 1957 blev afdelingen opdelt i Afdelingen for de socialistiske lande og Den Internationale Afdeling, der stod for kontakten med kommunistpartierne i det øvrige udland.¹³

Selvom mikrofilmsrullerne opbevares under navnet "The International Departement", er det altså ikke denne særdeles centrale organisations hele arkiv, der er tale om.

Derudover kan fremhæves afdelingen for agitationen og propaganda (opis 16, 33) med materiale fra forskellige danske delegationers besøg i Sovjet. Mens den generelle afdeling (opis 30) f.eks. indeholder sovjetisk materiale fra H.C. Hansens statsbesøg i Sovjetunionen i 1956.¹⁴

Mikrofilmrullerne indeholder materialer, der omhandler Danmark og danske forhold, på dansk, engelsk, tysk, fransk og russisk.

Derudover gennemførte Chadwyck Healey projektet finansieret af Stanfords Hoover institution en indsamling af arkivalier fra GARF (Den Russiske Føderations Statsarkiv) og RGASPI (Det Russiske Statsarkiv for Social og Politisk Historie) samt i begrænset omfang fra RGANI. Denne samling er på 10 000 ruller mikrofilm. Dette projekt er for længst afsluttet, men på grund af omfanget på går det faktiske arbejde med at mikrofilme i skrivende stund stadig, efterhånden som materialet bliver tilgængeligt i GARF. Lamont Library vil derfor løbende modtage nye ruller med mikrofilm.

Det betød, at jeg i visse tilfælde kun havde

mulighed for at se registranten. Det gjorde sig f.eks. gældende for arkivet efter Den sovjetiske komite for fredens forsvar (for perioden 1948-1981), der fra sovjetisk side styrede den sovjettro del af fredsbevægelserne rundt om i verden og også i Danmark, hvad arkivet ifølge registranten indeholder en del materiale om,¹⁵ samt SSOD, den udøvende organisation for kulturpropaganda og kontakter til venskabsforeningerne i udlandet med Sovjetunionen og de sovjetiske venskabsforeninger med Danmark (for Danmarks vedkommende hhv. Landsforeningen til samvirke mellem Danmark og Sovjetunionen og Foreningen Sovjetunionen-Danmark). For Danmarks vedkommende vil indholdet af arkivet kunne fortælle meget nyt om de kulturelle forbindelser mellem Danmark og Sovjetunionen under Den Kolde Krig.¹⁶

Derudover afventer man stadig at modtage f.eks. "GULag papirerne".

Til gengæld har det andet projekt allerede kastet frugt af sig. En rundgang blandt hylderne med mikrofilmruller viste materiale som Trotskijs militære papirer fra den russiske borgerkrig, opsnappede breve fra russiske revolutionære ledere 1883-1917, mødeprotokollerne fra SUKP' centralkomite, SUKP' kontrolkommission, NKVD' virksomhed i 1920'erne, holodomor, jødisk teater under stalinismen, det forgæves forsøg på at gennemføre en retssag mod SUKP ved Ruslands højesteret i begyndelsen af 1990'erne, det så kaldte "særlige arkiv" (osobyj arkhiv), lokalarkiver fra bl.a. Kiev, Riga, Gorel og Odesa fra tiden omkring anden verdenskrig samt, hvis man går længere tilbage i tiden Potjomkins efterladte papirer, materiale fra Napoleonskrigene og fra begge sider i den russiske borgerkrig.

Det russiske arkiv udgør kun en lille del af bibliotekets mikrofilmsamling, der bl.a. også rummer arkiver efter forskellige amerikanske fagforeninger og efterladte papirer fra betydningsfulde personer som f.eks. journalisten Walter Lippmann.

Med de mængder af materialer, som Lamont rummer, er der således nok at tage fat på

for historikere, der vil arbejde med Ruslands/Sovjetunionens, Den Kolde Krigs, revolutions-, militær- eller arbejderhistorie.

Lamont Library og dermed Harvard er de eneste, der ejer/kommer til at eje en komplet samling af begge projekter. En kopi af det første projekt forefindes også på Columbia, mens Stanford i sagens natur besidder en kopi af det andet.

Adgangsforhold

Lamont Library er en så kaldt føderal opbevaringsbygning. Det betyder, at alle såvel amerikanske statsborgere som udlændinge har adgang til Government Documents Reading Room. Personer, der ikke studerer eller er ansat ved Harvard, skal forevise fotoidentifikation ved indgangen og udfylde en endags passerseddel. Der skal udfyldes en ny seddel for hver dag.

På læsesalen forefindes et antal kombinerede mikrofilmlæsere og -skannere forbundne

Harvard College Library

ONE DAY PASS / LAMONT & PUSEY

Please print

Date: 2/10/2010

Name: KING, PETER LUSBY

Address: THE LAW AT HARVARD

City: CAMBRIDGE State: MA Zip: _____

Status/Affiliation _____

Government Documents

Map Collection

Theatre Collection

Archives

Woodberry/Farnsworth

Other: _____

Patron Agreement read?

King Peter Lusby

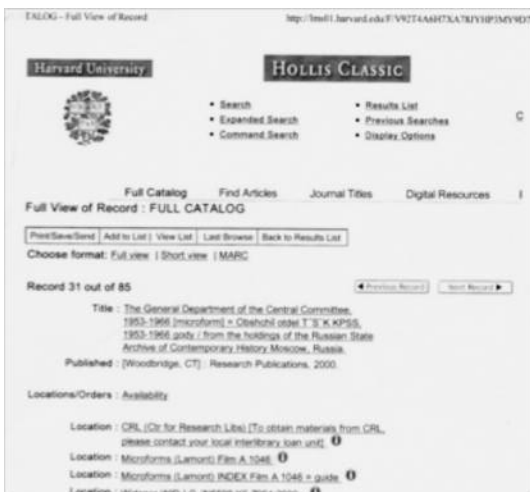
Endags passerseddel til Lamont Library

til computere. Det anbefales fra bibliotekets side, at man skanner materialet som pdf-filer, som man kan tage med sig enten på en USB nøgle, brændt på en cd-rom eller sendt som e-mail (derimod virker eksterne harddiske sjældent). Proceduren er nøje beskrevet på informationstavler ved hver enkelt læsesalsplads. Personligt skannede og hjembragte jeg på denne måde ca. 2,5 gigabyte materiale om danske forhold set fra Sovjetunionen og DKP samt om opbygningen af det sovjetiske apparat for udenrigspropaganda.

Materialerne søges i bibliotekernes fælles søgemaskine Hollis, der også er tilgængelig over internettet.¹⁷

Den centrale oplysning i søgeresultatet er mikrofilnummeret. Herefter skal man selv bevæge sig ned i kælderens og hente mikrofilmene, der befinder sig i æsker med seks ruller i hver. Den første af rullerne i en opis indeholder altid registranten. Et enkelt minus er, at rullerne er fortløbende nummererede, og det derfor ikke fremgår hvilke delar, en given rulle indeholder. Mikrofilrullerne skal tages op i hele æsker.

Under mine arkivstudier på biblioteket i februar 2010 havde biblioteket og dermed også læsesalen døgnåbent alle ugens dage.

Udsnit af søgeresultat med fremhævet mikrofilnummer.

Skilt med åbningstider for kælderen med mikrofilm. Foto Kim Frederichsen

Dog blev kælderen lukket nogle timer hver nat sammen med servicedisken. Til gengæld måtte man slæbe så mange mikrofilmæsker op og have stående, som man orkede, og som regel kunne de stå fremme over flere dage. Personligt benyttede jeg mig flere gange af den mulighed. Efter brug stilles æskerne på en rullevojn. Personalet sætter dem på plads.

Konklusion

I en tid hvor erfaringerne viser, at det bliver stadig vanskeligere at få adgang til de førti så langt mere åbnede russiske arkiver, og at der kun er et begrænset russisk Danica materiale til rådighed i Danmark, er der en tredje mulighed ved at tage til USA, til Lamont Library, hvor der opbevares et stort sovjetisk materiale med et betydeligt indhold af Danica under stadig tilvækst med en fuldkommen fri adgang og muligheder for at hjembringe arkivalier komplet i elektronisk form.

Man kunne med nogen ret hævde, at danske arkivmyndigheder med de muligheder, der

er skitseret ovenfor, ad å re burde overveje denne mulighed for at forø ge omfanget af russisk Danica arkivmateriale i danske arki- ver.

Noter

1. <http://daisy.sa.dk/NgSerier.asp> (set 16.6.2010).
2. *Danica i Rusland. Kilder til Danmarks historie efter 1917 i russiske arkiver. Resultater af et forskningsprojekt* (1994), s. I-V.
3. RA 860 Hå ndskriftssamlingen XVI. Danica 461. S.U.K.P.s Centralkomite, pakke 106, POSTANOV-LENIE Sekretariata CK Kommunistitjeskoj Partii Sovetskogo Soyza O plane kul'turnyh i nautjnyh svjazej SSSR s zarubezjnymi stranami na 1965 i 1966 med bilag.
4. *Danmark under Den Kolde Krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991* (2005), bind 1, s. 43-45.
5. <http://www.koldkrigsudredningen.dk/dok4.htm> (set 16.6.2010).
6. Jesper Jø rgensen, "Introduktion til dansk og international kommunismeforskning", *Arbejderhistorie* 2010:3, s. 114.
7. http://www.arbejdermuseet.dk/index.php?option=com_content&view=article&id=8&Itemid=5 (set 16.6.2010).
8. Svend Rybner, "I de russiske arkiver", *Arbejderhistorie* 2004:1, s. 62-64.
9. For næ rmere om Lamont Library se <http://hcl.harvard.edu/libraries/lamont/history.cfm> (set 16.6.2010).
10. Hvor intet andet er næ vnt bygger nedenstå ende på mine samtaler med leder af Davies Center for Russian and Eurasian Studies' Project on Cold War Studies (<http://www.fas.harvard.edu/~hpcws/index2.htm>) Mark Kramer på dennes kontor i de to før ste uger af februar 2010.
11. Ved russisk arkivmateriale henvises der som regel til fond, opis (registrant), delo (sag) og lista (ark).
12. Niels Erik Rosenfeldt, *Verdensrevolutionens generalstab: Komintern og det hemmelige apparat* (2011), s. 360ff.
13. RGANI fond 5 opis 28, Predislovie, s. 3.
14. RGANI fond 5 opis 16, 28, 30 og 33.
15. GARF fond R-9539 opis 1
16. GARF fond R-9576 opis 11 og 20.
17. <http://holliscatalog.harvard.edu/> (set 16.6.2010).

Abstract

Kim Frederichsen, Lamont Library: A gold mine of Soviet Danica in Boston, *Arbejderhistorie* 3/2011, s. 100-105.

This article aims to point out the possibilities of using Soviet archival materials from the Russian archives outside of both Denmark and Russia.

The article goes over the deposits of copies of Russian archival materials concerning Denmark (called Danica) in various Danish archives and libraries.

Having taken into consideration the scarcity of such materials in Denmark and the restricted access in Russia it points to the possibility of making use of the deposits of microfilms containing Soviet archival materials at Lamont Library at Harvard University in Boston, USA.

The article describes the contents of the materials with special consideration towards materials on evaluations of the internal situation in Denmark, The Communist Party of Denmark and Soviet Cultural Diplomacy directed toward Denmark during the Cold War. The article also gives examples of other materials on Russian/Soviet, revolutionary, labour and Cold War history in the archival deposits at the library.

The article also covers the questions of accessibility to and possible uses of the materials.

Kim Frederichsen (f. 1978). Cand.mag. Forskningsmedarbejder ved Center for Koldkrigsforskning (2007-2010). E-mail: kimfrederichsen@gmail.com